

Лілія БЕНОВСЬКА

кандидат економічних наук, старший дослідник, ДУ "Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України", Львів, Україна, Lbenovska11@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6987-5727

Руслан КАРВАЦЬКИЙ

аспірант, ДУ "Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України", Львів, Україна, hamer.rulya@gmail.com

ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. У перший рік війни, попри зростання потреби в обсягах видатків, місцеві бюджети були виконані із профіцитом як загалом по Україні, так і в регіонах. У цьому контексті закономірно постає питання чинників забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів та причин їхньої профіцитності в умовах війни.

Мета – проаналізувати фінансову стійкість місцевих бюджетів за видатками та виявити основні тенденції і проблеми фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах війни.

Методи. У процесі дослідження, для реалізації поставленої мети, використано системний метод, а також методи статистичних досліджень.

Результати. Проаналізовано фінансову стійкість місцевих бюджетів за видатками. Виявлено тенденцію підвищення коефіцієнта збалансованості місцевих бюджетів у перший рік війни та з'ясовано причини значного перевищення обсягів доходів над обсягами видатків місцевих бюджетів. З'ясовано регіональні особливості зміни фінансової стійкості місцевих бюджетів, забезпеченості капітальних видатків та управлінських видатків власними доходами місцевих бюджетів, покриття освітньою субвенцією видатків місцевих бюджетів на загальну середню освіту.

Висновки. Обґрунтовано, що зростання профіциту місцевих бюджетів у перший рік війни досягнуто, з одного боку, завдяки зростанню обсягів надходжень, зокрема ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців, а з іншого – недофінансування видатків місцевих бюджетів відбулося через "замороження" видатків спеціальних фондів, згортання інфраструктурних проєктів, зростання заборгованості з низки виплат через відміну "захищених" статей бюджету на час воєнного стану тощо. Виявлено, що найбільшою частка капітальних видатків у загальних видатках була у регіонах з відновленим контролем Української держави. Посилення розриву між виконанням бюджетів у прифронтових та інших типів регіонів, очевидно, зростатиме, що потребує враху-

вання при розробці механізмів державної регіональної політики, зокрема використання інструментів горизонтального вирівнювання розвитку територій.

Ключові слова: місцеві бюджети, регіони, фінансова стійкість, війна, видатки бюджетів.

Рис.: 5, табл.: 2, бібл.: 13.

Liliya BENOVSKA

Ph. D. (Economics), SU, "Institute of Regional Research named after M. I. Dolishnyi the NAS of Ukraine", Lviv, Ukraine, Lbenovska11@gmail.com ID
ORCID ID: 0000-0002-6987-5727

Ruslan KARVATSKYI

Postgraduate student, SU "Institute of Regional Research named after M. I. Dolishnyi the NAS of Ukraine", Lviv, Ukraine, hamer.rulya@gmail.com

EXPENDITURES OF LOCAL BUDGETS IN THE CONTEXT OF ENSURING THE FINANCIAL STABILITY OF LOCAL BUDGETS IN WARTIME CONDITIONS

Introduction. In the first year of the war, despite the growing need for spending, local budgets were completed with a surplus. It is important to investigate the reasons for the surplus of local budgets in wartime conditions.

The purpose of the article is to analyze local budget expenditures in the context of ensuring the financial stability of local budgets in wartime conditions.

Methods. In the process of carrying out scientific research, a systematic methodical approach was used in combination with the methods of statistical research

Results. The article assesses the financial sustainability of local budgets by expenditures. The trend of unbalanced local budgets in the first year of the war revealed. The regional peculiarities of changes in the financial stability of local budgets have been clarified.

Conclusions. It is substantiated that the increase in the surplus of local budgets in the first year of the war was achieved, on the one hand, due to the growth of budget revenues, including personal income tax on the financial support of military personnel, and on the other hand, the underfunding of local budget expenditures occurred due to the reduction of expenditures of special funds. The strengthening of the gap between the execution of budgets in front-line and other types of regions will obviously grow, which needs to be taken into account when developing the mechanisms of state regional policy.

Keywords: local budgets, regions, financial stability, war, budget expenditures.

JEL Classification: H72, Y76, G01.

Постановка проблеми Реформа децентралізації, з одного боку, сприяла розширенню повноважень органів місцевого самоврядування (далі – ОМС) та податкової бази місцевих бюджетів, а з іншого – посилила відповідальність ОМС за розвиток своїх територій, якість і доступність

наданих у громадах послуг. Відповідність фінансування власних і делегованих повноважень ОМС наповненості місцевих бюджетів є ключовим питанням фінансової стійкості місцевих бюджетів територіальних громад. Проблеми забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів особливо

актуалізувалися в умовах невизначеності та зовнішніх загроз, які виникли через поширення пандемії COVID-19, війну з рф. Перед ОМС в умовах війни повстали завдання підтримки всіх сфер життєдіяльності громадян на місцевому рівні, таких як допомога внутрішньо переміщеним особам, підтримка релокованого бізнесу, організація укриттів, продовження надання послуг на високому рівні. Однак, попри зростання потреби в обсягах видатків, місцеві бюджети були виконані із профіцитом як загалом по Україні, так і в регіонах. Тому важливо з'ясувати причини профіцитності місцевих бюджетів та оцінити рівень фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні підходи до визначення фінансової стійкості місцевих бюджетів висвітлені у працях А. Крисоватого [1], Л. Лисяк, А. Кушнір [2], О. Кириленко [3], О. Крук [4], В. Письменного [5], І. Сторонянської [6; 7]. Вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на рівень фінансової стійкості, що становлять загрозу фінансовій безпеці місцевих бюджетів, досліджував І. Микитюк [8]. Методичні засади оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів розглянуто в працях Т. Бонтарук, І. Бондарук, М. Дубини [9], Л. Костирко, Н. Велентейчик [10]. Оцінювання фінансової стійкості бюджету регіону як осередку розміщення інвестицій здійснено М. Стегней, І. Літур [11]. Нові реалії функціонування місцевих бюджетів в умовах війни потребують поглиблених досліджень фінансової стійкості, зокрема з акцентом на видатки місцевих бюджетів, структура, обсяги та законодавче регулювання яких зазнало істотних змін.

Метою статті є оцінювання оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів за видатками та виявлення основних тенденцій і проблем фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова стійкість місцевого бюджету є комплексним поняттям, що відображає такий стан сукупності грошових фондів, за якого місцевий орган влади має стабільно розвиватися, забезпечуючи свою фінансову безпеку в умовах додаткового рівня ризику [8]. О. Крук виокремлює чотири класифікаційні ознаки поняття “фінансова стійкість місцевого бюджету”: фінансова стійкість місцевого бюджету як здатність протистояти впливу внутрішніх і зовнішніх факторів (внутрішньому та зовнішньому середовищу); фінансова стійкість місцевого бюджету як стан збалансованості його доходів і видатків або перевищення доходів над видатками; фінансова стійкість місцевого бюджету як платоспроможність; фінансова стійкість місцевого бюджету як фінансова можливість самостійно забезпечувати соціально-економічний розвиток території [4].

Загалом розроблено багато методик оцінювання фінансової стійкості місцевих бюджетів, які використовують різні економіко-математичні та статистичні методи (інтегрального оцінювання, прогнозування, метод коефіцієнтів, факторного та кореляційно-регресійного аналізу), акцентують увагу на різних компонентах, враховуючи збалансованість бюджету, самостійність бюджету, боргове навантаження, інвестиційні можливості та інше. Зокрема, визначені у Бюджетному кодексі індикатори фінансової стійкості місцевих бюджетів пов'язані із місцевим боргом, резервним фондом тощо.

Зважаючи на те, що фінансова стійкість – це здатність ОМС забезпечити обсяг доходів, необхідний для покриття їх видатків та забезпечення збалансованості бюджету, логічним видається здійснення аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів з акцентами на основних компонентах – до-

ходах і видатках місцевих бюджетів. Показники фінансової стійкості місцевих бюджетів за доходами дають змогу оцінити фінансову автономію та незалежність місцевих бюджетів, податкове навантаження тощо. Тоді як фінансова стійкість місцевих бюджетів за видатками дає можливість оцінити забезпеченість витрат власними доходами, розбалансування бюджетів через зростання окремих груп витрат, значні перекоси в структурі видатків та ін.

Основним показником фінансової стійкості місцевих бюджетів є їх збалансованість, що характеризує покриття загальних видатків загальними доходами бюджету. Місцеві бюджети України у 2018–2020 рр. не мали значних проблем розбалансування, коефіцієнт збалансованості бюджетів – 0,99 (рис. 1). Зниження загального обсягу доходів та видатків місцевих бюджетів у 2020 р. зумовлене перерозподілом повноважень між державним та місцевими бюджетами у фінансуванні галузей охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення. Попри перерозподіл

повноважень між рівнями влади та вплив коронакризи, не відбулося значного розбалансування місцевих бюджетів, а коефіцієнт збалансованості бюджетів у 2021 р. становив 1,02. Отже, видатки повністю покривалися доходами. Натомість під час війни в умовах зростання дефіциту державного бюджету до -914,7 млрд грн у 2022 р. спостерігався профіцит місцевих бюджетів +70 млрд грн. Таким чином, війна спричинила розбалансування місцевих бюджетів, коли обсяг доходів перевищив обсяг видатків (коефіцієнт збалансування 1,15 у 2022 р.) (рис. 1). Однак чи все так добре і чи дійсно фінансова стійкість місцевих бюджетів підвищилась?

Основною причиною стрімкого зростання доходів місцевих бюджетів в умовах війни стало зростання наповнюваності бюджетів ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців через збільшення кількості військових частин, військовослужбовців та рівня їх заробітної плати, порівняно з середньою у країні. Однак такий профіцит є умовним і не відображає фінан-

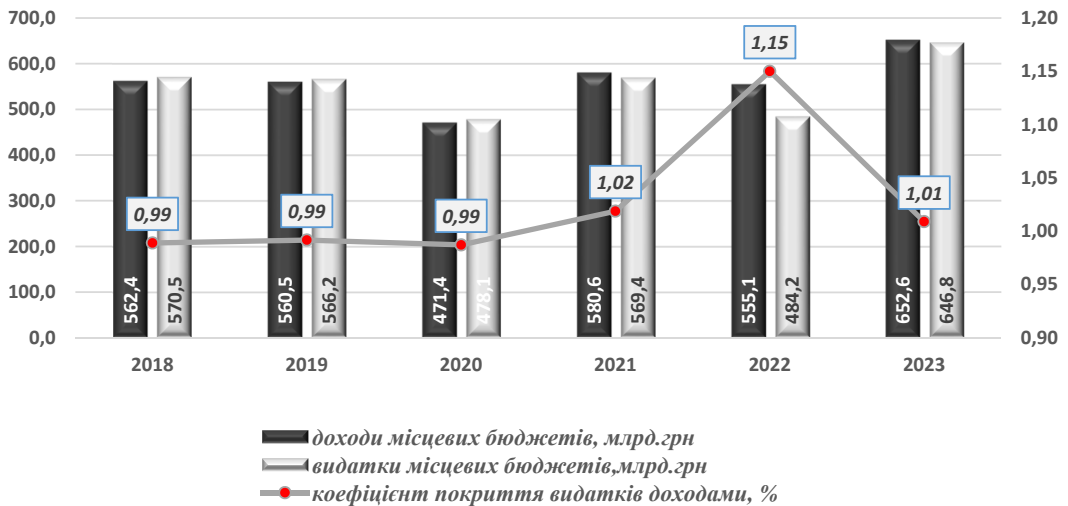

Рис. 1. Динаміка коефіцієнта збалансованості місцевих бюджетів, 2018–2023 рр.*

*Побудовано на основі <https://openbudget.gov.ua/>.

сового стану усіх місцевих бюджетів, адже половину ПДФО з грошового забезпечення військовослужбовців у 2023 р. забезпечили лише 50 територіальних громад країни.

Натомість місцеві бюджети не були виконані за видатками (у 2022 р. виконання плану за видатками 77,7%). Склалася ситуація, за якої ОМС, маючи доходи через певні законодавчі обмеження, не могли повною мірою профінансувати видатки спеціального фонду. Згідно з ухваленою КМУ Постановою № 590 “Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану” було встановлено черговість виплат, які здійснює казначейська служба в умовах воєнного стану (казначейство не переказувало кошти на проведення виплат другої та наступної черг, допоки не профінансовані виплати першої черги). І хоча вносили зміни до Постанови, розширювали перелік видатків першої черги, територіальні громади намагалися обходити обмеження (наприклад, маскували ремонт доріг під благоустрій), що загалом не зменшувало профіцит місцевих бюджетів. Іншою причиною зниження обсягів видатків місцевих бюджетів стало згортання інфраструктурних проєктів, заборгованості щодо виплат через відміну “захищених” статей бюджету на час воєнного стану тощо [12].

Отже, війна негативно вплинула на можливості фінансування видатків місцевими органами влади. Це відобразилося і на темпах зростання видатків місцевих бюджетів, які у 2022 р., порівняно з попереднім роком, становили лише 85%. Іншою причиною зменшення обсягів видатків місцевих бюджетів стало скорочення офіційних трансфертів із державного бюджету. Для прикладу, у 2022 р. до обласного бюджету Львівщини надійшло лише 5 субвенцій з державного бюджету, тоді як у 2021 р. їх було 21.

У регіональному розрізі негативний приріст видатків місцевих бюджетів у перший рік війни був у всіх регіонах, окрім Закарпатської області. Найвищими видатки в розрахунку на одну особу були в м. Києві, Полтавській, Дніпропетровській, Київській, Львівській областях (рис. 2).

Різні види видатків мають не рівноцінний вплив на економічне зростання і можуть впливати на рівень фінансової стійкості бюджетів, зокрема співвідношення між поточними та капітальними видатками. Капітальні видатки інвестиційного характеру забезпечують збільшення податкової бази та забезпечують у перспективі зростання фінансового потенціалу і дохідності місцевих бюджетів. Тому вибір оптимального співвідношення видатків є ключовим завданням формування видаткової частини бюджету. Висока частка соціальних видатків у структурі видатків характеризує не лише рівень фінансового забезпечення соціальної сфери, а й прогалини у розвитку інших галузей, зокрема економічної діяльності, житлово-комунальної сфери тощо.

Порівняльний аналіз поточних і капітальних видатків місцевих бюджетів дав змогу виявити різке скорочення поточних видатків місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу в 2022 р. у регіонах, де проходить лінія фронту, а саме в Херсонській, Харківській, Луганській, Запорізькій областях, тоді як приріст спостерігався у тилкових регіонах – м. Києві, Полтавській, Дніпропетровській, Вінницькій областях. Така тенденція пояснюється переміщенням населення в безпечніші регіони (рис. 3).

Капітальні видатки місцевих бюджетів у довоєнний період становили 3048 грн на одну особу, а у столиці, Полтавській, Дніпропетровській, Київській областях перевищували середнє значення у 1,5–2 рази. Початок війни мав шоківий вплив на економіку країни, зменшилися власні надхо-

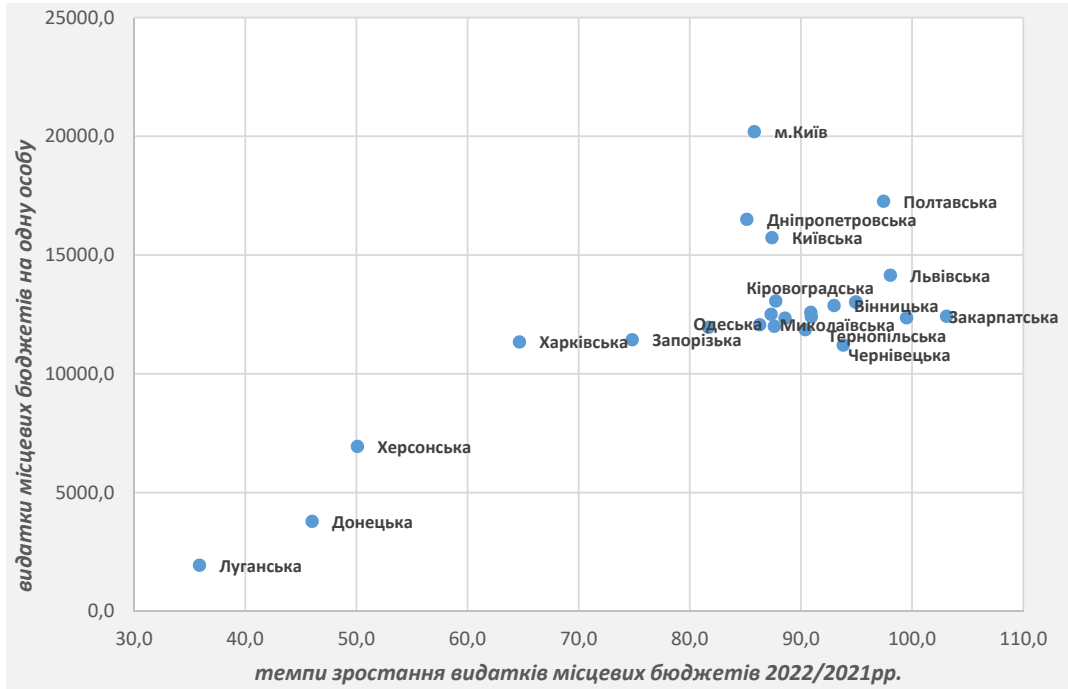

Рис. 2. Залежність темпів зростання витраток місцевих бюджетів та обсягу витраток місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу у 2022 р.*

*Побудовано на основі <https://openbudget.gov.ua/>

дження місцевих бюджетів, субвенції на розвиток з державного бюджету, що відобразилося на рівні обсягу капітальних витраток місцевих бюджетів, які у 2022 р. в середньому в Україні скоротилися більше ніж удвічі – до 1368 грн на особу. Відновлення економічної активності у 2023 р. та поступове збільшення переліку витраток місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися в умовах воєнного стану, зумовило зростання середнього обсягу капітальних витраток на одну особу у 2023 р. до 3871 грн, що вище довоєнного рівня. У всіх областях вони перевищили довоєнний рівень, окрім прифронтових територій – Херсонської, Запорізької, Луганської, Донецької областей.

Для оцінювання тенденцій зміни фінансової стійкості місцевих бюджетів було проаналізовано низку коефіцієнтів (табл. 1), які дають змогу врахувати вплив різних видів

витраток. Отже, на основі отриманих результатів можна зробити такі висновки:

1. Стійка тенденція скорочення частки управлінських витраток у власних доходах місцевих бюджетів, яка найнижчою була у 2022 р. – 16% та уже в 2023 р. підвищилася до довоєнного рівня – 25%, свідчить про підвищення ефективності діяльності ОМС та збільшення надходжень власних доходів місцевих бюджетів.

2. Якщо у довоєнний період капітальні витратки місцевих бюджетів становили п'яту частину загальних витраток місцевих бюджетів, то у 2022 р. їх частка скоротилася до 11%, однак у 2023 р. перевищила довоєнний рівень та становила 24%. Безумовно, різке скорочення капітальних витраток стало наслідком законодавчих обмежень, повної невизначеності через війну тощо. Водночас з позицій фінансової стійкості

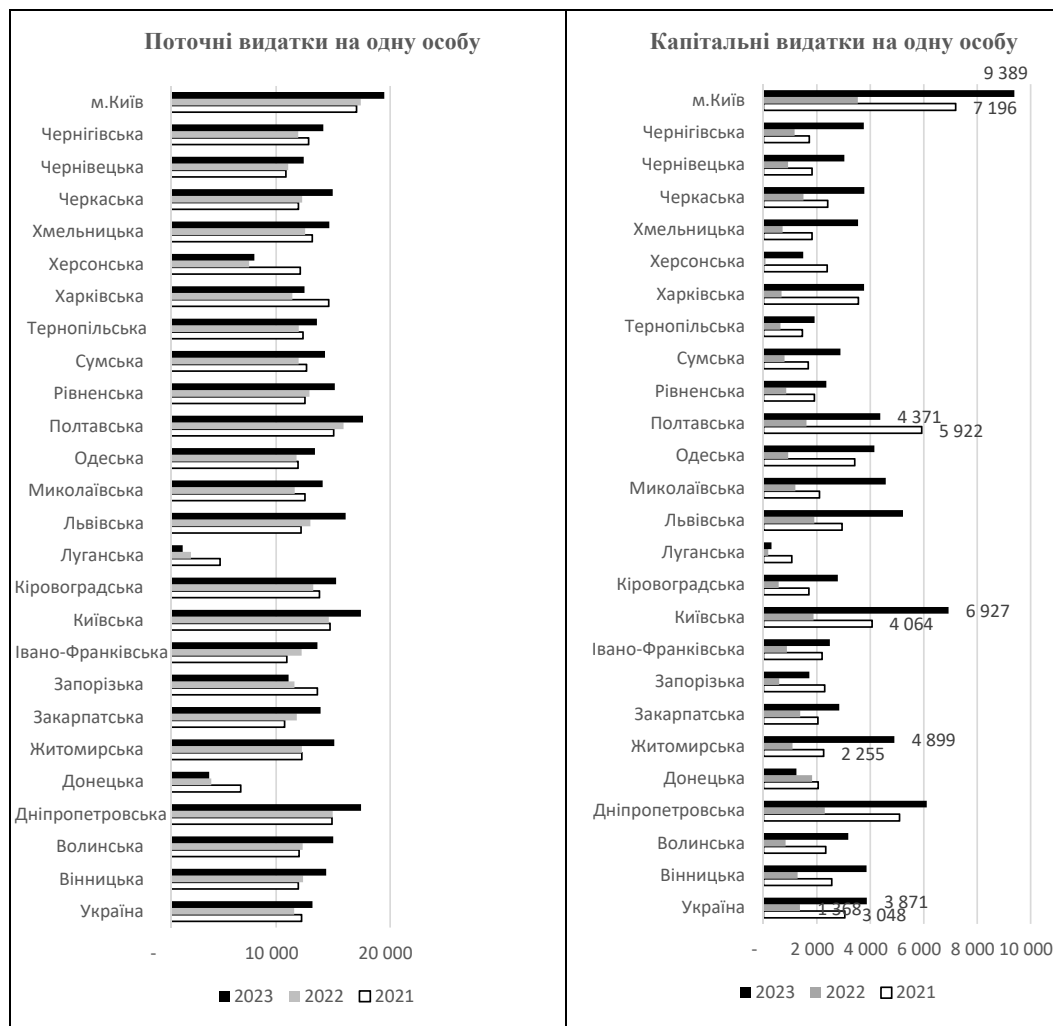

Рис. 3. Динаміка поточних та капітальних видатків місцевих бюджетів у 2021–2023 рр., грн на одну особу*

*Побудовано на основі <https://openbudget.gov.ua/>.

бюджетів слід оцінювати покриття капітальних видатків власними доходами місцевих бюджетів. Однакові тенденції зміни частки капітальних видатків у загальних видатках місцевих бюджетів та коефіцієнта забезпечення капітальних видатків власними доходами свідчать про високу залежність капітальних видатків від власних доходів територіальних громад в умовах війни.

3. Зростання частки покриття освітньою субвенцією видатків загальної середньої освіти (з 60% у 2018 р. до 67% у 2021 р.) є наслідком скорочення неефективних видатків освіти через оптимізацію освітньої мережі територіальними громадами та зміною розуміння ОМС щодо важливості підвищення якості освітніх послуг. У 2022 р. обсяг освітньої субвенції хоч і скоротився

Таблиця 1

Оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів України за видатками, 2018–2023 рр.*

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021р.	2022 р.	2023 р.
К1. Коефіцієнт бюджетного покриття (співвідношення доходів до видатків)	0,99	0,99	0,99	1,02	1,15	1,01
К2. Співвідношення управлінських видатків до власних доходів	0,80	0,56	0,29	0,23	0,16	0,25
К3. Покриття освітньою субвенцією видатків загальної середньої освіти	0,60	0,61	0,67	0,67	0,67	0,61
К4. Співвідношення темпів зростання соціальних та загальних видатків		1,23	0,99	0,99	1,12	0,84
К5. Коефіцієнт забезпечення капітальних видатків власними доходами	0,40	0,38	0,36	0,33	0,13	0,34
К6. Частка капітальних видатків у загальних видатках	0,14	0,17	0,22	0,21	0,11	0,24

* Побудовано на основі <https://openbudget.gov.ua/>.

на 3,4%, порівняно з попереднім роком, однак частка покриття освітньою субвенцією видатків загальної середньої освіти залишилася незмінною. Відтак, основні видатки загальної середньої освіти були профінансовані, незважаючи на війну.

4. Існує стійка тенденція скорочення темпів зростання видатків соціальної сфери, порівняно з темпами зростання загальних видатків (з 1,23 у 2019 р. до 0,99 у 2021 р.). У перший рік війни темпи зростання видатків соціальної сфери перевищили темпи зростання загальних видатків (коефіцієнт 1,12), що було зумовлено скороченням видатків економічної діяльності та житлово-комунальної сфери.

Регіони України під час війни опинилися у нерівних умовах з погляду безпеки розвитку та близькості до лінії фронту. Умовно країну було розділено на чотири групи регіонів [13]:

- прифронтові регіони: Донецька, Луганська, Запорізька, Миколаївська, Херсонська, Харківська області;
- регіони, де відновлено контроль Української держави: Київ, Київська, Житомирська, Сумська, Чернігівська області;

– опорні регіони: Вінницька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Одеська, Полтавська області.

– тиллові регіони: Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Тернопільська, Чернівецька, Рівненська, Хмельницька, Волинська, Черкаська області.

На основі аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів різних типів регіонів виявили тенденції та проблеми, що дали змогу з'ясувати певні регіональні особливості (табл. 2).

По-перше, у перший рік війни розбалансування місцевих бюджетів через переважання обсягів загальних доходів над загальними видатками відбулося незалежно від типу регіону, однак уже наступного року усі регіони, за винятком прифронтових, зуміли вирішити цю проблему (рис. 4).

По-друге, існує стійка тенденція (незалежно від типу регіонів) зниження коефіцієнта покриття видатків управління власними доходами, що відбувається за рахунок зменшення перших – найнижчим цей коефіцієнт був у 2022 р., однак уже наступного року він відповідав довоєнному рівню. Вище довоєнного рівня коефіцієнт був у прифронтових регіонах, де відбува-

Таблиця 2

Регіональні особливості фінансової стійкості місцевих бюджетів, 2018–2023 рр.*

Коефіцієнти фінансової стійкості	Тип регіону	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Покриття видатків доходами	опорні регіони	0,99	0,99	0,98	1,02	1,14	0,99
	прифронтові регіони	0,99	0,98	0,98	1,01	1,25	1,30
	регіони з відновленим контролем	0,99	1,00	1,00	1,03	1,15	1,00
	тилові регіони	1,00	0,99	1,00	1,02	1,10	0,98
Покриття видатків управління власними доходами	опорні регіони	0,85	0,59	0,31	0,25	0,17	0,25
	прифронтові регіони	0,91	0,66	0,36	0,29	0,18	0,38
	регіони з відновленим контролем	0,86	0,56	0,27	0,22	0,15	0,24
	тилові регіони	1,23	0,88	0,37	0,29	0,20	0,29
Покриття загальноосвітніх видатків освітньою субвенцією	опорні регіони	0,60	0,62	0,68	0,68	0,65	0,60
	прифронтові регіони	0,57	0,59	0,66	0,66	0,83	0,78
	регіони з відновленим контролем	0,55	0,57	0,62	0,63	0,61	0,55
	тилові регіони	0,55	0,56	0,61	0,61	0,60	0,55
Покриття капітальних видатків власними доходами	опорні регіони	0,41	0,40	0,37	0,35	0,10	0,31
	прифронтові регіони	0,37	0,37	0,38	0,35	0,15	0,37
	регіони з відновленим контролем	0,34	0,32	0,32	0,27	0,12	0,34
	тилові регіони	0,31	0,33	0,29	0,27	0,10	0,28
Частка капітальних видатків у загальних видатках	опорні регіони	0,15	0,18	0,23	0,23	0,09	0,22
	прифронтові регіони	0,12	0,15	0,20	0,19	0,13	0,22
	регіони з відновленим контролем	0,15	0,16	0,20	0,19	0,11	0,26
	тилові регіони	0,09	0,12	0,16	0,16	0,08	0,18
Співвідношення темпів зростання соціальних і загальних видатків	опорні регіони	–	1,27	1,00	1,00	1,14	0,85
	прифронтові регіони	–	1,19	0,95	0,96	1,22	0,74
	регіони з відновленим контролем	–	1,27	0,99	1,01	1,07	0,86
	тилові регіони		1,13	0,91	0,88	0,99	0,76

*Побудовано на основі <https://openbudget.gov.ua/>.

лося значне скорочення власних доходів місцевих бюджетів. Зокрема, у Херсонській області власні доходи у 2023 р., порівняно з 2022 р., скоротилися на 16,65%, тоді як управлінські видатки виросли у 2,1 раза.

По-третє, попри скорочення у 2023 р. обсягів освітньої субвенції у всіх регіонах, характерним було зростання видатків загальної середньої освіти, за винятком прифронтових регіонів. Зниження коефіцієнта покриття загальноосвітніх видатків освіт-

ньою субвенцією свідчить про те, що територіальні громади вимушені в умовах війни збільшувати видатки на фінансування шкіл за рахунок власних коштів.

По-четверте, у 2022 р. для всіх типів регіонів характерним було скорочення частки капітальних видатків у загальних видатках місцевих бюджетів, зокрема в опорних і тилових регіонах – більше ніж удвічі. Проте у 2023 р. частка капітальних видатків у загальних видатках місцевих бюджетів

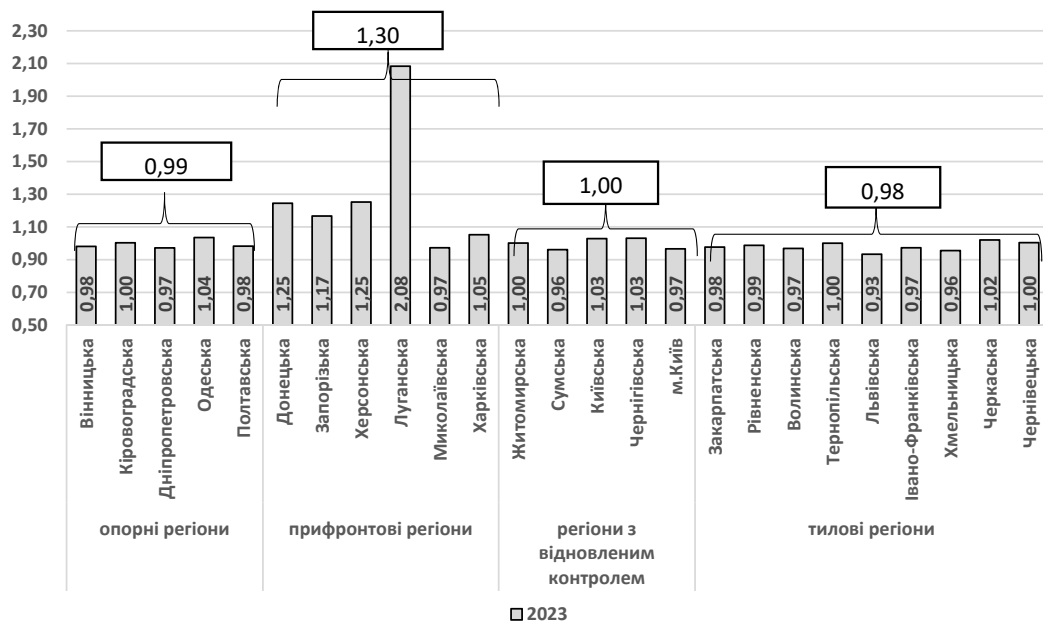

Рис. 4. Регіональні особливості коефіцієнта збалансованості місцевих бюджетів, 2023 р.*

*Побудовано на основі <https://openbudget.gov.ua/>.

зросла більше ніж удвічі у всіх регіонах, а найбільше в опорних регіонах – у 2,44 раза. У 2023 р. найвищою частка капітальних видатків у загальних видатках була в регіонах з відновленим контролем – 26%, зокрема за рахунок відновлення інфраструктурних об’єктів у м. Київ (33%) (рис. 5). Водночас різке зростання коефіцієнта співвідношення капітальних видатків та власних доходів місцевих бюджетів (в опорних регіонах – у 3,1 раза, у тиливих регіонах та регіонах з відновленим контролем – 2,8 раза) свідчить про те, що капітальні видатки зростали вищими темпами, ніж власні доходи місцевих бюджетів, а отже, фінансувалися за рахунок інших надходжень.

По-п’яте, у 2022 р. темпи зростання соціальних видатків були вищими, ніж темпи зростання загальних видатків у всіх регіонах, за винятком тиливих. Натомість у 2023 р. у всіх типах регіонів загальні ви-

датки місцевих бюджетів зростали значно вищими темпами, ніж соціальні. Цьому сприяла заморожена заробітна плата у соціальній сфері та значний приріст обсягів фінансування інфраструктурних проєктів, що зумовлено відбудовою регіонів, які постраждали, та підтримкою військових частин і облаштуванням приміщень для ВПО в опорних і тиливих регіонах. Зокрема, обсяг видатків місцевих бюджетів Львівської області на економічну діяльність та ЖКГ у 2023 р. збільшився більше як удвічі, порівняно з 2022 р.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можемо констатувати, що по-перше, фінансова стійкість місцевого бюджету є комплексним поняттям, що відображає такий стан сукупності грошових фондів, за якого місцевий орган влади може стабільно розвиватися, забезпечуючи свою фінансову безпеку в умовах додаткового рівня ри-

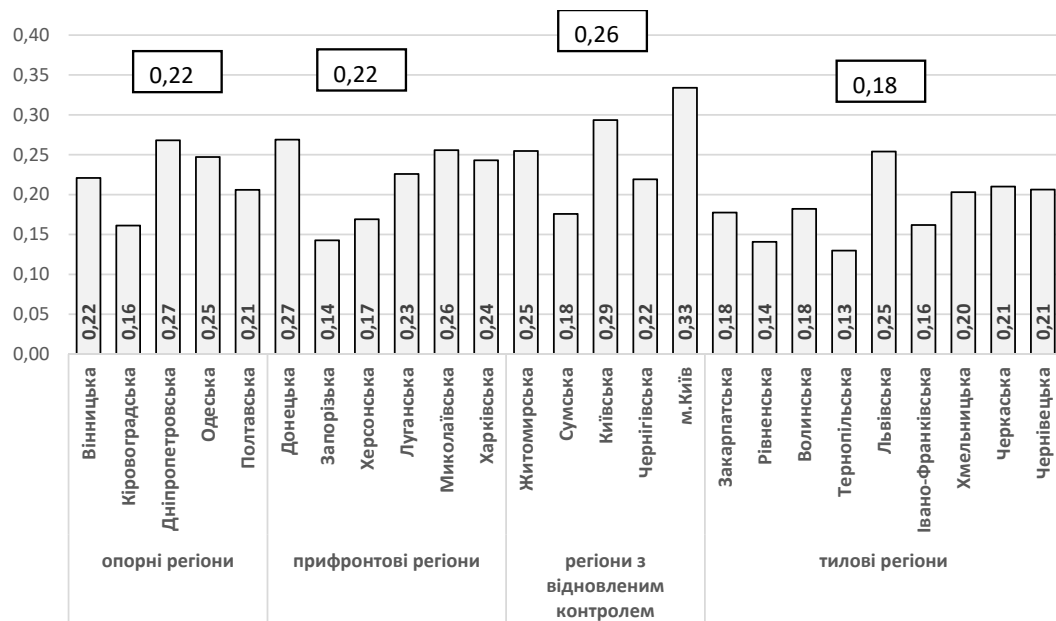

Рис. 5. Регіональні особливості співвідношення капітальних і загальних витратків місцевих бюджетів, 2023 р.*

*Побудовано на основі <https://openbudget.gov.ua/>.

зику. Війна з РФ створила небачені до цього загрози та посилила невизначеність, що відобразилося на фінансовому стані органів влади усіх рівнів управління.

По-друге, здійснення оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів із акцентом на витатках є особливо актуальним через зростання профіциту місцевих бюджетів під впливом війни. Зокрема, фінансова стійкість місцевих бюджетів за доходами дає змогу оцінити фінансову автономію та незалежність місцевих бюджетів, податкове навантаження тощо. Натомість фінансова стійкість місцевих бюджетів за витатками дає можливість оцінити забезпеченість витрат власними доходами, розбалансування бюджетів через зростання окремих груп витрат, підвищення темпів зростання окремих видів витратків тощо.

По-третє, неоднозначним є підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів через значне зростання профіциту місцевих

бюджетів у перший рік війни на фоні “галопуючого” дефіциту державного бюджету. Такий результат, з одного боку, досягнуто завдяки ефективно проведеній реформі децентралізації, яка розширила податкову базу та надала можливості ОМС залучати додаткові фінансові ресурси, а з іншого – недофінансування витратків місцевих бюджетів відбулося через “замороження” витратків спеціальних фондів, згортання інфраструктурних проєктів, заборгованості за виплатами через відміну “захищених” статей бюджету на час воєнного стану тощо.

По-четверте, якщо розбалансування місцевих бюджетів та зниження їх фінансової стійкості у перший рік війни відбулося в усіх регіонах, незалежно від їх втягування у воєнний конфлікт, то у 2023 р. незбалансованими були лише місцеві бюджети у прифронтових регіонах. Найбільшою частка капітальних витратків у загальних витатках була у регіонах з відновленим контролем

Української держави, зокрема у місті Київ – 33%, Київській області – 29%, Житомирській області – 25%. Посилення розриву між виконанням бюджетів у прифронтових та інших типах регіонів, очевидно, зростатиме, що потребує врахування у розробці механізмів державної регіональної політики, зокрема щодо використання інструментів горизонтального вирівнювання розвитку територій.

Список використаних джерел

1. Крисоватий А. І. *Воєнні реалії фінансово-простору публічних фінансів України*. Світ фінансів. 2023. № 1. С. 8–30.

2. Лисяк Л. В., Кушнір А. І. *Фінансова стійкість місцевих бюджетів: теоретичний аспект*. Молодий вчений. 2019. № 1. С. 472–481.

3. *Місцеві фінанси* : підруч. / за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. 2-ге вид., доп. і перероб. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2014. 448 с.

4. Крук О. М. *Якісна оцінка фінансової стійкості місцевого бюджету*. Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. 2011. № 3. С. 133–135.

5. Письменний В. В. *Забезпечення самостійності місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації*. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. 2021. № 1. С. 144–156.

6. Сторонянська І., Беновська Л. *Економіка регіонів в умовах коронакризи: тенденції розвитку та їх вплив на податкові доходи місцевих бюджетів*. Економіка України. 2021. № 5. С. 59–77.

7. *Цілі сталого розвитку для України: регіональний вимір : аналітична доповідь*. ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України". Львів, 2018. 90 с. URL : <http://ird.gov.ua/irdp/p20180702.pdf>.

8. Микитюк І. *Фінансова стійкість та безпека місцевого бюджету*. Вісник КНТЕУ. 2013. № 1. С. 86–97.

9. Бондарук Т., Бондарук І., Дубина М. *Методичний інструментарій оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів України*. Світ фінансів. 2019. № 2. С. 60–72.

10. Костирко Л. А., Велентейчик Н. Ю. *Методичні засади комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів*. Фінансовий простір. 2016. № 1. С. 83–92.

11. Стегней М. І., Лінтур І. В. *Фінансова стійкість місцевих бюджетів як фактор впливу на інвестиційну привабливість регіону*. Економіка та суспільство. 2017. № 9. С. 1053–1060.

12. *Місцеві бюджети в умовах війни: регіональний вимір та джерела наповнення*. Аналітичний центр "Обсерваторія демократії". URL : <https://od.org.ua/miszevi-budgeti-v-umovah-vijni/>.

13. UKRAINE. *Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 – February 2023*. March 2023, the World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. URL : <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-03/P1801740d1177f03c0ab180057556615e497.pdf>.

References

1. Krysovaty, A. I. (2023). *Voienni realii fiskal'nogo prostoru publichnykh finansiv Ukrainy [Military realities of the fiscal space of public finances of Ukraine]*. *Svit finansiv – World of Finance*, 1, 8–30 [in Ukrainian].

2. Lysiak, L. V., Kushnir, A. I. (2019). *Finansova stiiikist mistsevykh biudzhativ: teoretychnyi aspekt [Financial stability of local budgets: theoretical aspect]*. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 1, 472–481 [in Ukrainian].

3. Kyrylenko, O. (2014). *Mistsevi finansy [Local finance]*. *Teropil: Ekonomichna dumka TNEU [in Ukrainian]*.

4. Kruk, O. M. (2011). *Yakisna otsinka finansovoi stikosti mistsevoho biudzhetu [Qualitative assessment of the financial stability of the local budget]*. *Visnyk Donbaskoi derzhavnoi mashynobudivnoi akademii – Bulletin of the Donbas State Machine-Building Academy*, 3, 133–135 [in Ukrainian].

5. Pysmennyi, V. V. (2021). Zabezpechennia samostiinosti mistsevykh biudzhetyv v umovakh finansovoi detsentralizatsii [Ensuring the independence of local budgets in the conditions of financial decentralization]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen – Bulletin of Socio-Economic Researches*, 1, 144–156 [in Ukrainian].

6. Storonianska, I., Benovska, L. (2021). *Ekonomika rehioniv v umovakh koronakryzy: tendentsii rozvytku ta yikh vplyv na podatkovyi dokhody mistsevykh biudzhetyv* [Economy of regions in the conditions of the corona crisis: development trends and their impact on tax revenues of local budgets]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 5, 59–77 [in Ukrainian].

7. Tsili staloho rozvytku dlia Ukrainy: rehionalnyi vymir [Sustainable development goals for Ukraine: regional dimension]. (2018) SU “Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy”. Lviv [in Ukrainian].

8. Mykytiuk, I. (2013). *Finansova stiiikist ta bezpeka mistsevoho biudzhety* [Financial stability and safety of the local budget]. Kyiv : Kyiv National University of Trade and Economics [in Ukrainian].

9. Bondaruk, T., Bondaruk, I., Dubyna, M. (2019) *Metodychnyi instrumentarii otsinky finansovoi stiiikosti mistsevykh biudzhetyv Ukrainy* [Methodological tools for assessing the financial stability of local budgets of Ukraine]. *Svit finansiv – World of Finance*, 2 [in Ukrainian].

10. Kostyrko, L. A., Velenteychyk, N. Yu. (2016). *Metodychni zasady kompleksnoho analizu finansovoi stiiikosti mistsevykh biudzhetyv* [Methodological principles of complex analysis of financial sustainability of local budgets]. *Finansovyi prostir – Financial Space*, 1, 83–92 [in Ukrainian].

11. Stehney, M. I., Lintur, I. V. (2017). *Finansova stiiikist mistsevykh biudzhetyv yak faktor vplyvu na investytsiinu pryvablyvist rehionu* [Financial sustainability of local budgets as a factor influencing the investment attractiveness of the region]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 9, 1053–1060 [in Ukrainian].

12. *Mistsevi biudzhety v umovakh viiny: rehionalnyi vymir ta dzherela napovnennia* [Local budgets in the conditions of war: regional dimension and sources of filling]. *Analitychnyy tsentr “Observatoriia demokratii” – Analytical Center “Observatory of Democrac”*. URL : <https://od.org.ua/miszevi-budjeti-v-umovah-vijni/>.

13. UKRAINE. *Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 – February 2023. March 2023*, the World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. URL : <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-03/P1801740d1177f03c0ab180057556615e497.pdf>.